

УДК 792.071.1:37.01](477)*19*

DOI : <http://dx.doi.org/10.30970/vas.23.2022.12190>

ФУНКЦІОНУВАННЯ СЦЕНОГРАФІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРОТОТЕАТРИ

Наталія РУДЕНКО-КРАЄВСЬКА

<https://orcid.org/0000-0001-6554-5325>

*Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра театрознавства та акторської майстерності,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: mytsa.lv@gmail.com*

У період повномасштабної війни активізувався процес самоідентифікації українців як нації, тому невпинно зростає цікавість до власного культурного коріння та духовного спадку. Водночас сучасне українське мистецтво, зокрема мистецтво сценографії, характеризується пошуком нових перспектив та оригінальних методів втілення синтезу мистецтв, що, почасти, проявляється як відгомін первинної цілності всіх форм свідомості, всіх форм самовираження українського прототеатру. Джерелом натхнення для сучасних сценографів стають матеріальні атрибути прототеатральних дійств і обрядів. Адже саме в ті давні часи закладались основи сценографії як окремого виду образотворчого мистецтва та формувались її основні функції: ігрова, створення місця дії та персонажна. Тому доречно розглянути характерні особливості візуально-образної складової прадавніх українських дійств у контексті їх змісту, синкретичного характеру та впливу на сучасне мистецтво сценографії.

Ключові слова: прототеатр, синкретизм, ігрова сценографія, сценографічні персонажі, ритуальні ігри та обряди.

Прототеатр був явищем, яке історично передувало виникненню театру як окремого виду мистецтва – релігійні обряди, ритуали, ігри тощо. Він став коліскою театрального мистецтва в Україні, першоджерелом формування філософських та естетичних театральних принципів. На думку театрознавця О. Клековкіна: “... у первісних (та й не тільки) формах релігійного життя театр і релігія існували невіддільно, власне, вистава й була обрядом” [3, с. 678].

Перші відомі нам витвори прототеатрального мистецтва (ритуали, обряди, ігри) були синтетичні. Слово було зображенням, а зображення – словом. Довгий шлях розвитку синтезу мистецтв проявляється зараз як відгомін первісної цілності всіх форм свідомості, всіх форм самовираження, через поєднання ритму, музики, руху, слова, лінії, кольору.

Дослідження прототеатрального українського мистецтва відбувалися паралельно із більш широкими дослідженнями культури стародавньої України як такої. У фундаментальних працях істориків та культурологів видатних дослідників української етнографії та етнології: Н. Яковенко “Нарис історії

України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.”, М. Поповича “Нарис історії культури України”, В. Скуратівського “Дідух: Свята українського народу”, Н. Матвієвої “Сонцеворот: свята, звичаї, перекази”, С. Килимника, “Український рік у народних звичаях в історичному освітленні”, О. Воропая “Звичаї нашого народу” – розкривається унікальність духовної культури нашого народу. Ці унікальні енциклопедичні праці, що охоплюють річний календарно-обрядовий цикл життєдіяльності українців, традиції народного одягу, його обрядовості, фольклору, дають можливість заглянути в далекі віки і таким способом пізнати самого себе, відчути себе нацією, що з правків належала до європейської цивілізації.

Мистецтво українського прототеатру висвітлено у дослідженнях Івана Франка, присвячених історії театрального мистецтва. Франко пропонував починати вивчення українського театру з розгляду прототеатральних дійств і вбачав витoki народного театру та його драми в давніх обрядах й звичаях. На його думку, прадавні форми театру стали взірцем для творців перших літературних українських драматичних творів – інтермедій, вертепної драми тощо.

Історії становлення та розвитку українського театру торкався у своїх дослідженнях український літературознавець та фольклорист, автор багатьох наукових праць, присвячених українському фольклору й театру, М. Возняк. Характерні особливості творів прототеатрального мистецтва виявив у своїй праці “Історія української культури, Матеріали до історії українського театру. Від витоків до початку XX ст.” український театрознавець, історик культури Р. Пилипчук. Докладно охарактеризував сценічні майданчики прототеатральних дійств у книзі “Архітектура українського театру” дослідник театрального простору українських театрів В. Проскураков. З метою сформувати необхідну наукову базу для розуміння процесів і явищ у сучасному українському театрі, усвідомлення вагомого історичного значення театральної культури для становлення України та збереження культурно-національної ідентичності театрознавець Р. Лаврентій у своїй навчальній програмі “Історія українського театру” на факультеті культури і мистецтв ЛНУ ім. Івана Франка пропонував розпочинати ознайомлення студентів зі складними процесами становлення та історичного розвитку українського театру, головню, з мистецтва прототеатру в межах ритуалу.

Незважаючи на ґрунтовні дослідження в царині етнографії та культурології та непоодинокі звернення до мистецтва українського прототеатру загалом, не дослідженим залишається сценографічна складова первинного театрального синтезу. Проте візуальні образи давньоукраїнських ритуалів та обрядів не тільки великою мірою формували глядацьке сприйняття, а й лягли в основу подальшого розвитку мистецтва сценографії. Закономірності ігрового використання предметів, сформовані у прототеатрі, були перейняті та розвинуті у театрі скоморохів, а метафоричні візуальні персонажі прототеатральних дійств стають окрасою сучасних театральних постанов, демонструючи національне світобачення сучасних українців та нерозривну наступність поколінь української нації.

Мета цієї статті – з’ясувати характерні особливості та закономірності функціонування сценографії українського прототеатру в контексті змістовного наповнення давніх ритуалів та обрядів, а також продемонструвати цікавість до цієї теми на прикладах вистав сучасних театрів.

Ритуальні ігри та обряди були невід’ємною частиною життя давніх українців. Про це свідчать як дослідження літературних джерел, так і деякі артефакти

прототеатральних дійств. Відомі нам витвори прототеатрального мистецтва України – так само, як і європейські ритуали, обряди, ігри – були синтетичні з характерними рисами ритуальності, монологічності, музикальності та відсутністю дієвого компонента гри [6].

Театральна мистецька діяльність в Україні з'явилася дуже рано. Дослідник архітектури українських театрів В. Проскураков зазначав, що "...ще задовго до скоморохів, зображених на фресках XI ст. у Софії Київській, Україна знала прототеатральні мистецькі явища. Давні городища мали спеціально облаштовані місцевості, де публіка могла не лише спостерігати обряди й ритуали, магичні дії, ігри та свята, але й брати в них участь. Давні греки будували справжні театри в своїх містах-колоніях на території сучасної України" [7, с. 41].

Витоки українського прототеатру треба шукати у давніх народних дійствах та обрядових традиціях, які міцно вкоренилися в культуру, духовність та світогляд українців. Це, насамперед, народні ігри: веснянки, гаївки, хороводи, переодягання та рядження. Ситуативність застосування образних, метафоричних костюмів, масок, предметів у грі свідчило про формування зародків мистецтва сценографії.

Найдавнішими на території України можна вважати ритуали двох основних циклів:

- календарного циклу;
- родинного циклу.

В Україні календарна обрядовість була щільно пов'язана з аграрним побутом. Своім корінням вона сягала первісних, поганських вірувань та освячувала перехідні або етапні моменти в житті природи. Свята й обряди календарного циклу регламентували всі сфери життя давнього українця – виробничу, суспільну, сімейну, а головна їхня мета була – відвернути стихійні лиха та вплинути на врожайність. В аграрному календарі українців не було різкого розмежування між сезонами. Кожне традиційне свято, насичене безліччю ритуалів і прикмет, приурочувалося до відповідних видів сільськогосподарської діяльності. Українські календарні обряди умовно можна поділити на чотири основні цикли.

Літній – був найрізноманітнішим, тривав від Русалій (кінець травня), Зелених свят (Трійці) до перших свят на пошану нового урожаю Маковея (Спаса). Важливе місце літнього календаря займала купальська обрядовість, яка поєднувала в собі мотив поклоніння основним стихіям природи – сонцю, воді, рослинам – та мотив поєднання чоловічого та жіночого начал, продовження роду.

Осінній – не становив цілісної системи, залежав від завершення польових робіт та переносився у приміщення у формі вечорниць. Основним святом осіннього циклу можна вважати Калиту – Андріївські вечорниці, як свято на пошану сонця, що йшло на відпочинок до весни. Осінні обряди календарного циклу перепліталися з обрядами родинного циклу, адже від Покрови починалися весілля. Інші осінні свята, які досі популярні в Україні: Дмитра, Введення, Катерини, також були пов'язані з одруженням чи ворожінням на обранців.

Зимовий – починався від Введення, коли, за народними віруваннями, "вводилося літо в зиму". Саме від цього дня у розумінні хлібороба починала спочивати земля, до якої не можна було торкатися лопатою аж до Благовіщення. Проте найголовнішим узимку був Різдвайний цикл свят (від Святвечора до Водохреща), пов'язаний із космогонічними віруваннями та відродженням нового сонця. Всі обряди цього

періоду були покликані забезпечити здоров'я, щастя, достаток. У цей час українці колядували – співали ритуальних пісень, якими сповіщали про народження світу (у християнських колядках – про народження Христа), та щедрували – бажали господарям осель та їхнім родинам багатого життя та щедрого врожаю. Календарний зимовий цикл також поєднувався із родинним циклом: чимало обрядів було спрямовано на вшанування роду, у Святвечір дітей виряджали до родичів і близьких з дарунками й кутею, поминали душі померлих. Тривав зимовий цикл аж до свята Стрітіння, яке сповіщало про близький прихід весни.

Весняний – спрямовувався на забезпечення майбутнього врожаю, тому важливими були ритуально-магічні дії, пов'язані із закликанням весни, тепла, птахів, дощу на таких святах, як Стрітіння, Обретіння, Явдохи, Теплою Олекси, Благовіщення та ін. Головним же весняним святом в Україні завжди вважався Великдень (Воскресіння Христове), який поєднував давні поганські та християнські ритуали. Свято Великодня припадало на весняне рівнодення та символізувало перемогу Світла над Темрявою, Дня над Ніччю, Тепла над Холодом. Великодній обрядовий цикл складався зі Страсного тижня: Вербної неділі, Чистого четверга, Великодня (Пасхи) та Світлого (Великоднього) тижня: Радуниці (шанування предків) і Світлого понеділка. Весняний цикл відрізнявся яскраво вираженими ігровими характеристиками ритуальних дійств: розваги молоді – ігри, ворожіння, оберегові дії, ритуальні співи веснянок, гаївок, водіння хороводів, обдаровування дівчатами хлопців писанками, в яких простежувалися любовно-шлюбні мотиви – залицяння, сватання, заклики одружитися.

Ритуали родинного циклу охоплювали звичаї та обряди, що мали забезпечити щастя, багатство та благополуччя сім'ї, захистити її членів від злих сил. До традиційної сімейної обрядовості належали обряди, пов'язані з біологічним циклом існування людини: народженням, одруженням, смертю. Відповідно, сімейна обрядовість – пологова, весільна, поховально-поминальна – освячувала перехідні чи етапні моменти в житті громади та окремої людини (вікові ініціації).

Поява дитини на світ супроводжувалася обрядами, які склалися з трьох тісно пов'язаних циклів: передпологовий, власне пологовий і післяпологовий. Пологовий обрядовість українців властиві залишки поганських вірувань із системою символів: води, вогню, землі, виробів з металу та ін. До прикладу, в ритуалі перерізання пуповини на сокирі чи ткацькому гребені; ритуалі “зливок” (очищення водою баби-повитухи і породіллі); першій купелі дитини (куди додавали свячене зілля, мед, молоко, корінь диво-силу, монети) та ін. Важливу соціалізуючу роль для дитини мали обряди – ім'янаречення (мало магічне значення, пророкувало долю людини), народини (свято прилучення новонародженого до свого роду), хрестини (прилучення новонародженого до церкви), та обряди першого року життя – пострижини (для хлопчиків), перше заплітання кісок (для дівчаток).

Весільна традиція була розгалуженою системою обрядів, що супроводжувала створення нової сім'ї, та становила три цикли: передвесільний (сватання, заручини, оглядини, домовини), власне весілля та післявесільний. Обрядові дії передвесільного циклу розтягувалися в часі, від декількох місяців до пів року, і мали на меті познайомити між собою родини сватів, добре підготувати утворення нової господарської одиниці, ввести її в громаду, підготувати саму молоду подружню пару до нових суспільних і сімейних обов'язків. Велика кількість обрядів безпосередньо передувала весіллю. Основними тут були: дівич-вечір, випікання головного

обрядового хліба – короваю, запросини гостей та ін. Після цього розпочиналося власне весілля – драматичне дійство, що супроводжувалося музикою, співами, танцями, іграми, набуваючи характеру народного свята.

До архаїчних елементів весілля належав ритуал “комора” – цикл обрядів шлюбної ночі, який простежувався навіть до середини ХХ ст. Він мав на меті демонстрацію цнотливості молодої (перезву). Важливими елементами весілля були покривання молодої, розподіл короваю та обдарування гостей (“перепій”). Усі ці етапи весілля були обрядами приєднання молодиці до громади жінок та невістки – до родини чоловіка. Важливою складовою весільної обрядовості було також вінчання – церковне освячення шлюбу, яке залишається актуальним досі. Весільні обряди були своєрідним “посвяченням” молодят у повноправні дорослі члени громади.

Поховально-поминальна обрядовість складалася з похорону та поминок, які спрямовувалися як на забезпечення незворотного переходу душі небіжчика у світ предків, так і на охорону живих від шкідливого впливу духу померлого. В українців було заведено допомагати родині небіжчика усією громадою. Коли помирала людина, про це оповіщали всіх родичів та односельців. Після закінчення похорону для всіх присутніх влаштовували поминки з обов’язковими ритуальними стравами, ложкою, склянкою води та їжею для небіжчика. Жертвна “їжа померлих предків” готувалася також на поминальні дні: три, дев’ять, сорок днів та протягом року у календарні свята (Свявечір, Радуниця) й спеціальні поминальні “батьківські суботи”. Поминальні звичаї, що дотепер зберігаються на більшій території України, були яскравим проявом поганського минулого українців [6].

Можна виокремити два види прототеатральних народних дійств: обряд і гру. Для народних українських обрядів характерними рисами є ритуальність, монологічність за великої кількості слів, яскраво виражена музична складова, зокрема вокальна відсутність дієвого компонента гри та метафоричність предметів, що брали участь у дійстві. Прикладом таких обрядових дійств є весільні та поховальні обряди.

Другим видом прототеатру були забарвлені народним колоритом різноманітні ігри: завезені з античних колоній півдня України давньогрецькі міми та пантоміми, сценки з побутового життя, рольові ігри під час сезонних святкування тощо. Предмети, які брали участь у цих іграх, мали суто ігрову функцію.

Ці два види народних дійств давали поштовх до подальшого розвитку українського театру, виникненню мистецтва скоморохів, балаганів, фарсових та комедійних вистав. Український прототеатр характеризувався синтезом візуальних образів, слова, музики, танцю та, навіть, вимогами до певної акторської майстерності. Традиційним сценічним простором для народних театралізованих дійств ставали сільська вулиця, міська базарна площа, заїжджий двір чи, навіть, міст через річку.

Візуально-образний ряд прототеатральних дійств можна характеризувати декількома особливостями. Першою характерною особливістю перших проявів театрального мистецтва – обряду або гри – був первісний синкретизм (нерозчленованість), відсутність поділу на види та жанри, рівноправність усіх його складових: предметного світу, слова, дії. В уяві давньої людини об’єкт та суб’єкт були одним цілим, людина не виокремлювала себе від навколишнього світу.

Другою особливістю перших театралізованих дійств-ритуалів була функціональність усіх його складових частин: предметної, дієвої та словесної.

Функціональність застосування в ритуалах предметів, елементів костюма, масок проявлялася у ситуаційності появи цих елементів у певний визначений момент дійства, в тісному зв'язку з його змістом. Цю властивість зображення предмета протягом дійства можна віднести до характерних особливостей мистецтва сценографії прототеатру.

Третьою особливістю застосування предмета в обряді або грі був його виключно метафоричний зміст. Свої уявлення про навколишній світ наші предки виражали, застосовуючи у ритуальному дійстві речі-персонажі, як матеріалізоване метафоричне втілення образу.

Отож, першою і головною функцією предметного світу, залученого до прототеатрального дійства, власне, давньої сценографії, була персонажна функція. З часом, у ритуально-обрядових дійствах з'явилися натяки на означення місця дії, і, зрештою, оформлення дійств набуло рис ігрового функціонування предметів. Цей перехід до ігрової функції як домінуючої в оформленні прототеатральних дійств можна вважати визначальним у зародженні нового виду образотворчого мистецтва – сценографії.

Можна виділити три типи ігрової сценографії ритуально-обрядових дійств прототеатру:

1. Застосування костюма, маски для перетворення виконавця в іншу істоту або іншу людину. Проте в прототеатрі і костюм, і маска виконували функцію самостійного ритуального образу, який розігрувався виконавцем. Таким способом персонажне та ігрове функціонування переходили один в одного й одночасно були персонажно-ігровими атрибутами дійства.

2. Ігрове визначення місця дії за допомогою переміщення виконавців з одної частини сценічного майданчика до іншої, або за допомогою різноманітних ігрових прийомів.

3. Перетворення матеріально-речових або природних елементів на костюмні, масково-гримувальні або реквізитні засоби сценографії, які слугували б перетіленню виконавця у персонажа та його дії в цьому образі.

Загальним принципом ігрових сценографічних форм прототеатру був їх жартівливий характер. Основою ігрової частини ритуалів було не так священнодійство, як радість творчості вільної, розкутої, іноді сороміцької народної культури. До прикладу, було значно акцентовано на статевих характеристиках як атрибутів костюма учасників дійства. В традиції українських зимових ігор, переберії, було пародіювання один одного, підкреслюючи дітородні властивості статі, так само, як у давньогрецьких обрядах, присвячених родючості та виноробству, Діонісіях традиційно використовували фалічні символи. Українські чоловіки перебиралися на жінок, гротескно підкреслюючи жіночі груди та інші частини тіла. У кожного регіону України були свої способи гротескного перебирання, які проявляли, насамперед, індивідуальну творчість.

Гра з речовими атрибутами також передбачала необмежену свободу творчої фантазії. Як свій партнер, чи атрибут своєї ролі, виконавець міг обіграти будь-який предмет: палка могла перетворитися на зброю, дровина – на дитину, вили, кочерга, мітла – на засіб пересування, хустка – на постіль, тирса – на насіння тощо.

З ослабленням ритуальної значимості ігрова функція речей у обрядах витісняє персонажну і стає домінуючою, а протосценографія ритуально-обрядового прототеатру переходить у, власне, сценографію як специфічний вид художньої

творчості. Ігрові елементи народних дійств стають джерелом формування першої сценографічної системи – ігрової сценографії.

Прадавні дійства та обряди у різноманітних формах збережені нашим народом до сьогодні. Прикладами наслідування унікальних традицій українського прототеатру можна вважати: поширене у всіх регіонах сучасної України колядування та щедрування під час Різдвяних свят; різноманітні ритуали укладання шлюбу; численні фестивалі різдвяних вертепів; чернівецький фестиваль “Переберія”, що регулярно відбувається на Буковині; веселі забави, веснянки, гаївки, якими досі розважається молодь під час Великодніх свят, зокрема в Галичині, та багато інших прадавніх театральних традицій, що дісталися у спадок сучасним українцям. “Наш народ унікальний у своєму прагненні збереження національних традицій, зокрема театральних, і ми по праву маємо цим пишатися” [8, с. 48].

Коли з первісного синкретизму людського існування виокремилося театральне мистецтво, учасників ритуально-обрядових дійств було розділено на акторів-виконавців та глядачів. Народне дійство перетворилося на розіграну на сцені історію, виставу, видовище, яке почали сприймати естетично. Натомість сценографія давнього театру зберегла синкретичну структуру. Основні функції візуально-образного оформлення дійства: ігрова, персонажна та функція створення місця дії – лишилися нероздільні. Проте домінуючою функцією стала ігрова. Виразність кожного зі сценографічних елементів вистави (маски, костюма, реквізиту) могла реалізуватися виключно в процесі акторської гри. Якщо маска, костюм або річ були самодостатніми носіями метафоричного образу, можна було говорити про персонажно-ігровий вид сценографії.

Сучасні сценографи та режисери використовують семантику, метафоричний предметний світ та ігрові традиції українського прототеатру в театральних поставах української драматургії. Так, 1993 р. сценограф О. Семенюк та режисер І. Борис використали гуцульські різдвяні обряди для створення містичної атмосфери карпатського регіону у виставі “Украдене щастя” І. Франка в Харківському театрі ім. Т. Шевченка “Березіль”. 2009 р. сценограф Н. Руденко-Краєвська через традиційні семантичні орнаменти українських вишиванок розкрила національну природу персонажів Лесі Українки у виставі “Бояриня” в Національному академічному українському драматичному театрі ім. М. Заньковецької, а режисер Ф. Стригун 2013 р. у тому самому театрі побудував масові пластичні та вокальні сцени народних гулянь у виставі “Назар Стодоля” Т. Шевченка, збагачуючи таким способом ігровий елемент вистави.

Яскравим прикладом використання елементів персонажної сценографії українського прототеатру було створення сценографом Т. Медвідь 1984 р. у Харківському театрі ім. Т. Шевченка “Березіль” велетенських метафоричних масок у виставі “Шлях” за п’єсою О. Біляцького та З. Сагалова, завдяки яким розкривався потворний та агресивний світ, у якому жив і творив кобзар. Цей прийом повторила львівська художниця Н. Тарасенко у виставі Чернівецького театру імені Ольги Кобилянської “Ніч на полонині” О. Олесья вже 2021 р.

Таким способом мистецтво сценографії українського прототеатру, ретрансльоване в сьогодення, плідно використовують сучасні сценографи в системі образотворчої режисури. Воно виконує всі три функції: ігрову, означення місця дії та персонажну в системі сучасного театального синтезу.

Отже, в українському прототеатрі існувало два види народних дійств: обряд і гра, які супроводжували наших предків упродовж усього життя у вигляді ритуалів двох основних циклів: календарного та родинного. Прототеатральні дійства були синтетичні, і візуально-образний ряд був їх невід’ємною частиною поряд із словом, музикою, танцем тощо. Візуально-образний ряд прототеатральних дійств можна характеризувати як: синкретичний (нерозділений з іншими складовими), функціональний та метафоричний. Основною функцією предметно-костюмного світу прадавніх ритуалів була персонажна функція, яка з часом поступилася ігрової функції. Прототеатр сформував першу в історії театру сценографічну систему – ігрову сценографію, – яка надалі домінувала в театрі скоморохів та частково у шкільному театрі.

Список використаної літератури

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Київ : Пульсари, 2012. 630 с.
2. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Київ : Обереги, 1993–1994. 658 с.
3. Клековкін О. THEATRICA: Лексикон / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ : Фенікс, 2012. 800 с.
4. Матвеева Н. Сонцеворот: празники, звичаї, предання. Київ : Укр. центр духовної культури, 1995. 240 с.
5. Патон Б. Історія української культури : у 5 т. Київ : Наукова думка, 2001–2011.
6. Пилипчук Р. Матеріали до історії українського театру. Від витоків до початку ХХ ст. Київ : Вид-во ІМФЕ, 2016. 280 с.
7. Проскуряков В. Архітектура українського театру. Простір і дія. Львів : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка” ; Вид-во “Срібне слово”, 2004. 584 с.
8. Руденко-Краєвська Н. В. Творчість Тетяни Медвідь в контексті розвитку української сценографії 1970–2000 рр. : дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 17.00.05. Львів, 2021. 300 с.
9. Скурагівський В. Дідух: Свята українського народу. Київ : Освіта, 1995. 272 с.
10. Попович М. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 1999. 728 с.
11. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. Київ : АртЕк, 1999. С. 168–176.

References

1. Voropai, O. 2012. Customs of our people. Kyiv : Pulsary, 630 p.
2. Kylimnyk, S. (1993–1994). Ukrainian year in folk customs in historical light. Kyiv : Oberegy, 658 p.
3. Klekovkin, O. (2012). THEATRICA: Lexicon. Institute of Problems of Contemporary Art of National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv : Phoenix, 800 p.
4. Matveeva, N. (1995). Solstice: holidays, customs, traditions. Kyiv : Ukr. Center of spiritual culture, 240 p.
5. Paton, B. (2001–2011). History of Ukrainian culture : in the 5th vol. of Kyiv : Scientific thought.
6. Pylypchuk, R. (2016). Materials for the history of Ukrainian theater. From the origins to the beginning of the 20th century. Kyiv : IMFE Publishing House, 280 p.

7. Popovych, M. (1999). Essay on the history of culture of Ukraine. Kyiv : ArtEk, 728 p.
8. Proskuryakov, V. (2004). Architecture of the Ukrainian theater. Space and action. Lviv Polytechnic National University Publishing House. Lviv : Silver Word Publishing House, 584 p.
9. Rudenko-Kraevska, N. (2021). Creativity of Tetyana Medvid in the context of the development of Ukrainian scenography 1970–2000 : dis. for obtaining a scientific degree. Lviv, 300 p.
10. Skurativskiy, V. (1995). Didukh: Holidays of the Ukrainian people. Kyiv : Education, 272 p.
11. Yakovenko, N. (1999). An outline of the history of Ukraine from the earliest times to the end of the 18th century. Kyiv : ArtEk, 168–176.

THE FUNCTIONING OF SCENOGRAPHY IN THE UKRAINIAN PROTOTHEATER

Natalia RUDENKO-KRAYEVSKA

*Ivan Franko National University of Lviv
Department of Theatre Studies and Acting,
Valova Str., 18, Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: mytsa.lv@gmail.com*

During the period of the full-scale war, the process of self-identification of Ukrainians as a nation intensified, therefore interest in one's own cultural roots and spiritual heritage is constantly growing. At the same time, modern Ukrainian art, in particular the art of scenography, is characterized by the search for new perspectives and original methods of embodying the synthesis of arts, which in part manifests itself as an echo of the original integrity of all forms of consciousness, all forms of self-expression of the Ukrainian proto-theatre. Material attributes of proto-theatrical actions and rites become a source of inspiration for modern scenographers. After all, it was in those ancient times that the foundations of scenography, as a separate type of fine art, were laid and its main functions were formed. Therefore, it is appropriate to consider the characteristic features of the visual-figurative component of ancient Ukrainian actions in the context of their content, syncretic character and influence on the modern art of scenography.

The author of the article claims that there were two types of folk performances in the Ukrainian proto-theatre: ritual and game. Proto-theatrical actions were synthetic and the visual-figurative series was an integral part of them along with speech, music, dance, etc. The visual-figurative series of proto-theatrical actions can be characterized as: not separated from other components, functional and metaphorical. The main function of the object-costume world of ancient rituals was the character function, which over time gave way to the game function. The proto-theatre formed the first scenographic system in the history of the theatre – game scenography, which later dominated the buffoon theatre and partially the Ukrainian school theatre.

Keywords: proto-theatre, syncretism, game scenography, scenographic characters, ritual games and rites.

Стаття надійшла до редколегії 19.12.2022.
Прийнята до друку 30.12.2022.